

Niko Ikić

NE-SUGLASJE O EUHARISTIJI

Martin Luther i Dokument iz Lime (1982.). Pogled iz katoličke, pravoslavne i komisijske perspektive u svjetlu današnjih euharistijskih diskusija

Non-consensus on the Eucharist. Martin Luther and Document from Lima (1982) - View from Catholic, Orthodox, and Commission Perspective in the Light of Today's Eucharistic Discussions

UDK: 274Luther,M.:27-549
(271.2+272):27-549
27-675

19

Izvorni znanstveni rad
Original scientific paper
Primljeno 11/2017.

Sažetak

Rečeno u duhu biblijskog Propovjednika povijesna teologija u svim smjerovima pozna vrijeme udaljavanja i vrijeme približavanja. Velikim jubilejom reformacije ovdje se koristim kao zgodnom prilikom pokazati i jedan i drugi naznačeni teološki pravac na primjeru euharistije. U ovom se radu polazi od procesa udaljavanja prouzrokovanih Lutherovim stavovima primarno o euharistiji, iako ih je bilo i na drugim teološkim područjima. Blizu 500 godina kasnije u drugom središnjem dijelu ovog rada predstavlja se pozitivan proces teološkog približavanja posebno o euharistijskim pitanjima, s posebnim pogledom i osvrtima na dokument iz Lime 1982. god. i Rimskim odgovorom na njega Tajništva za promicanje jedinstva kršćana, u kome se istražuje dosadašnje euharistijsko suglasje i preostale nesuglasice.

Ključne riječi: reformacija; euharistija; dokument iz Lime (BEM); odgovor Tajništva; ekumensko približavanje.

UVOD

Zajednice koje su izravno proizašle iz reformacije, prije svih evangelici (kolokvijalno rečeno luterani, iako sam Luther takav naziv nije želio, nego kršćanin) i reformirani (kolokvijalno kal-

vini), također i zajednice koje su s reformacijom na neki način povezane poput npr. baptista, adventista, pentekostalaca i drugih, koje često zbog veće radikalnosti neki gledaju kao reformaciju reformacije,¹ obilježavaju 2017. god. 500. obljetnicu od objave 95 teza Martina Luthera na dvorskoj crkvi u Wittenbergu 31. listopada 1517. god.², što se smatra određenim službenim početkom ili „nultim činom” reformacije. Spomenutim tezama Luther je ponajprije iznio svoje nezadovoljstvo trgovanjem oprostima. Nakon što biskupi nisu reagirali na njegovo upozorenje, objavljivanje teza ima karakter javnog poziva na teološke rasprave o njima, koje su bile uobičajeni modus javnog djelovanja.³ Budući da su pisane na latinskome, primarno su upućene struci, teolozima i crkvenim velikodostojnicima, a Rim tada nije želio čuti njegov poziv na buđenje, obraćenje i kajanje, kaže Kasper.⁴ Dan objavljivanja teza svake se godine slavi kao službeni Dan reformacije, a Luthera se predstavlja kao oca protestantizma.

U povodu ovoga velikog jubileja u Njemačkoj se pojavio veliki niz prikladnih izdanja i velikih manifestacija.⁵ Na hrvatskom području uz mnogobrojne prigodne i znanstvene članke uvaž-

¹ U vrijeme digitalne globalizacije neke od spomenutih zajednica munjevito se šire. Nikola Bižaca donosi podatak da je iz Katoličke Crkve u Južnoj Americi polovicom devedesetih godina 20. st. dnevno izlazilo oko 8000 osoba i prelazilo u druge religijske zajednice, većinom u pentekostalne crkve, vidi: Nikola BIŽACA, *Dijalog i navještaj u vremenu religijskog pluralizma. Odnos Katoličke crkve i religija danas*, u: *Crkva u svijetu*, 1 (1997.), str. 72, bilješka 5. On se oslanja na W. HOLLENWEGER, *Dalla azusa street al fenomeno Toronto: radici stori che del movimento pentecostale*, u: *Concilium*, 3 (1996.), str. 16–17.

² Prema Dukićevu uvodniku sam Luther nigdje ne spominje vješanje teza na vrata dvorske crkve. On je za taj čin iskoristio dolazak dominikanca Johanna Tetzela, Papina opunomoćenika za prodavanje oprosta po cijeloj Njemačkoj, kao neposredan povod za objavu 95 teza, od kojih se veći dio odnosi na podjelu oprostâ. Usp. Josip DUKIĆ, *Godina 1517. – lom i(li) prekretnica kršćanstva*, u: *Crkva u svijetu*, 52 (2017.), br. 1, str. 3. i 5.

³ Usp. Stanko JAMBREK, *Reformacija – nekada i danas*, Zagreb, 2017., str. 56.

⁴ Usp. Ulrich WILCKENS – Walter KASPER, *Ekumenski poziv na buđenje. Za jedinstvo kršćana*, prevela Lidija Šimunić Mesić, KS, Zagreb, 2017., str. 33.

⁵ Boraveći ovoga ljeta u Freiburgu, mogao sam se uvjeriti u mnoštvo novih izdanja u povodu ove obljetnice. Ovdje izdvajam samo neke naslove: Walter KASPER, *Martin Luther. Eine ökumenische Perspektive*, Ostfildern, 2016., (prevedeno na hrvatski 2017.); Volker RHEINHARDT, *Luther, der Ketzer. Rom und die Reformation*, München, 2016.; Heiz SCHILLING, *1517. Weltgeschichte eines Jahres*, München, 2017.; Johann Hinrich CLAUSSEN, *Reformation. Die 95 wichtigsten Fragen*, München, 2017.

nih autora i nekoliko prigodnih knjižica⁶ KBF Zagreb obilježio je veliku obljetnicu jednim simpozijem koji je održan 10. svibnja 2017., a KBF Split obilježio je tu obljetnicu svojim simpozijem 10. studenoga 2017. god.

1. PROMJENA POGLEDA – OKVIR JUBILEJA

Iako svi procesi imaju svoje uzroke, svoje nositelje, svoju pretpovijest, svoj spori ili brzi razvoj, ipak se ne daju lako tematski ukalupiti, niti precizno vremenski uokviriti a često niti usuglašeno interpretirati. Između ostalih to vrijedi i za tzv. istočni veliki raskol iz 1054. god. koji je umnogome doprinio konačnoj podjeli kršćanstva na Istok i Zapad, ali čije se interpretacije nijansirano razlikuju i tisuću godina poslije. U sličnom pogledu valja spomenuti i ovogodišnji jubilej 500 godina (31. listopada 2017.) od početka reformacije koja je podijelila zapadno kršćanstvo.⁷ Ovakvi procesi uglavnom su završavali teološkim nesuglasjima, vjerskim udaljavanjima i religioznim podjelama, ali su bili također određena prilika za katarzu, obnovu, zbližavanje i pročišćavanje vjere i teologije. Imajući to u vidu, danas nije preporučljivo donositi jednostrane sudove o procesima iz prošlosti i olako nekoga proglašavati šizmatikom, heretikom ili sektašem, jer se često opravdano u istim osobama može istodobno gledati iskrene nositelje reforma i obnove života Crkve ukorijenjene na Svetom pismu. S druge strane, procesi od prije 500 godina jasno svjedoče da nije dalek put od dobronamjerne obnove do neželjene podjele, pa i ste strane u interpretacijama treba biti oprezan.

⁶ Usp. Walter KASPER, *Martin Luther. Ekumenske perspektive*, KS, Zagreb, 2017., str. 90. Neka bude izdvojeno 2. izdanje Visokoga evanđeoskoga teološkog učilišta iz Osijeka za koje odgovara Peter KUZMIĆ: *Martin Luther. Iz života i rada oca protestantizma – 500 godina Reformacije*, Osijek, 2017. Također je zanimljiv prijevod kao prigodno izdanje na srpskom jeziku Morrisa VENDENA, *Upoznajmo Boga II – 95 teza o opravdanju verom (Martine Lutere, izvini)*, Beograd, 2017. S obzirom na broj protestantskih zajednica u Hrvatskoj jubilej je dostojno obilježen. Prema popisu stanovništva u Republici Hrvatskoj iz 2011. god. ukupno je bilo 4 284 889 stanovnika. Od njih se 86,3 % izjasnilo katolicima a 0,34 % protestantima, što je iznosilo ukupno 14 652 stanovnika od kojih je 8042 Hrvata, 3444 Mađara, 1242 Slovaka, 494 Nijemca i sl.

⁷ Dok je istočni raskol primarno strukturne naravi Crkve i više-manje rubno dodirivao teološka pitanja (Filioque, kvasnog ili beskvasnog kruha, čistilište i primat) koja su uglavnom dogmatski razriješena, dotle ovaj zapadni raskol, uz strukturalna, duboko zadire u teološka, posebno sakramentalna pitanja, počevši od općeg razumijevanja pojma sakrament i broja sakramenata.

Danas, kad se prisjećamo tih procesa, potrebna nam je veća teološka osjetljivost i dobra volja za dodatnim teološkim usuglasivanjem postojećih nesuglasja u istini i ljubavi.

U određenome novom svjetlu reformaciji danas valja priznati, usprkos negativnoj podjeli kršćanstva, pozitivne tekovine. Reformacija nije samo donijela crkvenu podjelu, već je doprinijela istinskoj reformi Crkve i bila je poticaj napretku na mnogim poljima ljudskog života. Neprijeporno je da je ona doprinijela novom pogledu na brak i obitelj, državu i društvo, školu i sveučilište, znanost, gospodarstvo, umjetnost... Otvorivši škole za sve slojeve društva, reformacija je doprinijela stvaranju zdrave klime za razvoj prirodnih i tehničkih znanosti u čijim rezultatima danas svi uživamo. Naglašavajući marljivost, štedljivost i skromnost, stvarane su ekonomije i etička načela na kojima počiva moderno društvo. U svemu tome i reformacija ima svoj neprijeporno veliki udio. To valja otvoreno priznati, a pri tome ne zaboraviti razdor i podjele kao popratne negativne pojave i kao korisno upozorenje za budućnost.

Gledano iz biblijsko-teološkog vida također određena sporna načela imala su i svoje neprijeporno pozitivne odjeke. Tako npr. načelo *sola scriptura* bez obzira na isključujuće teološko tumačenje, postalo je inspiracija mnogim katolicima i pravoslavcima željnih istinske obnove kršćanstva kroz dublja istraživanja svetopisamskih tekstova. Tako je Biblija postala autoritet nad autoritetima, pravo ishodište i središte, izvor i mjerilo kršćanske doktrine, te izvorna snaga vjere i svake kršćanske obnove. Ona je duša i srce sve teologije. S obzirom na tada sporni odnos Pisma prema Predaji Kasper danas kaže da ne postoje dva izvora koji bi tekli jedan pokraj drugoga. Sveto pismo pisani je oblik apostolske Predaje i oboje potječu iz istog vrela, te jedno ima udjela u drugome.⁸ Također slogan *ad fontes* (k izvorima) nije više samo humanistička ili protestantska fraza, već stalni poziv i znanstveno načelo svih pravoslavnih i katoličkih teologa našeg vremena. Reformacija nam je svima pomogla da se vratimo k izvorima i da im se stalno vraćamo u svjetlu biblijskog utemeljenja, vjerske tradicije i teološkoga (crkvenog) tumačenja.

Na otvaranju svjetske godine obilježavanja jubileja 31. listopada 2016. god. u Lundu (Švedska) prisustvovao je i papa Franjo, koji je pozitivno govorio o Lutheru, a papa emeritus Benedikt

⁸ Usp. U. WILCKENS – W. KASPER, *Ekumenski poziv na buđenje*, str. 14–15.

XVI. nazvao ga je svjedokom evanđelja.⁹ Kad sve to imamo u vidu, možemo radosno uzviknuti: *Tempora mutantur, nos et mutamur in illis* (vremena se mijenjaju i mi se mijenjamo s njima). Kao rezultat mnogih istraživanja danas se dogodila pozitivna obostrana promjena pogleda (*mutatio visuum*) o reformaciji, Lutheru i njegovoj ulozi. Prije se od pozitivne ideje reforme Crkve dogodila reformacija kao nova podjela Crkve o kojoj se s katoličke strane razmišljalo samo negativno. Prije su se nositelji reformacije osuđivali kao heretici, a katolici pogrdno nazivalo papistima. Danas se o tako shvaćenoj reformaciji dogodila ozbiljna reforma i promjena pogleda. Za sve nas to su danas pozitivni znakovi, jer za pape Luther više nije heretik ili krivovjerac, a za Luthera papa više nije Antikrist ili tiranin.¹⁰

Uz promjenu pogleda može se iz dosad rečenoga općenito konstatirati da su glavne tendencije tadašnjeg i današnjeg stanja bitno drugačije, da su, kako tvrdi Kasper, neke tadašnje razlike bile očiti nesporazum, da većina ondašnjih razlika danas više ne pogađa onu drugu stranu, te da se u preostalim razlikama danas osjeća približavanje.¹¹

2. LUTHEROVI POGLEDI NA EUHARISTIJU¹²

Povezano s našom temom u kontekstu obilježavanja 500. obljetnice objave 95 Lutherovih teza logično je poći od njih s konstatacijom da se u njima izravno ne dodiruje pitanje euharistije,¹³ što ne znači da o njoj uopće nije raspravljano i da

⁹ Navedeno prema Ivan MACUT, *Važni koraci na ekumenskom putu u Katoličkoj Crkvi s kratkim osvrtom na katoličko-luteranski dijalog*, u: *Diacovensia*, 25 (2017.), br. 3, str. 488.

¹⁰ Usp. Niko IKIĆ, *Petrovska služba. Stijena jedinstva i kamen spoticanja, Povijesno-teološki, biblijsko-dogmatski i ekumenski pogledi*, Sarajevo: Katolički bogoslovni fakultet, Zagreb: Glas Koncila, 2015., str. 187.

¹¹ Usp. Ulrich WILCKENS – Walter KASPER, *Ekumenski poziv na buđenje*, str.10.

¹² Ovdje se pretpostavljaju vjerodostojni katolički stavovi o sakramentima a posebno o euharistiji.

¹³ Na latinskome objavljene teze, što znači da su bile ponajprije namijenjene teološkoj struci koja je jedino razumjela latinski jezik, primarno sadržajno dotiču pitanja pokore, čistilišta, naročito pitanja oprosta i papine uloge, usp.: https://de.wikipedia.org/wiki/95_Thesen (16. 9. 2017.). Već u studenom 1517. god. Luther je bio u Rimu optužen i pozvan da se opravda. Kardinal Cajetan de Vio dobio je nalog da privoli Luthera na opoziv svojih teza. U sličnom smjeru djelovao je teolog Ivan Eck (Ecci) kao i sveučilišta u Kölnu i Louvainu. Spor se sve više zaoštravao. Došlo je do javnih spaljivanja Lutherovih djela, a u znak protesta on je 10. prosinca 1520. god. javno spalio bulu *Exsurge Domine* od 15. lip-

nije bila kamen spoticanja, posebno poslije naznačenog objavljivanja teza, koje su se ponajprije odnosile na trgovanje oprostima s pozivom na kajanje i obraćenje, koje nisu rezultirale obnovom, nego raskolom.

Općenito, u Lutherovim spisima može se iz rimokatoličke perspektive konstatirati smjer razvoja mnogih teoloških stavova od umjerenih prema sve radikalnijima.¹⁴ Općenito, o sakramentima Martin Luther ističe da sakrament sam po sebi ne opravdava, nego da vjera u sakrament opravdava (*non sacramentum, sed fides sacramenti iustificat*).¹⁵ Pri tome Luther traži utemeljenje u Augustinovoj rečenici u kojoj se ističe da sakrament ne djeluje *quia fit, sed quia creditur* (ne djeluje što se događa, nego što se vjeruje). Vođen takvim tumačenjem Luther povlači konkretne zaključke i smatra krivovjernim zastupati da su sakramenti Novoga saveza djelotvorni znakovi milosti. On ističe da sakrament traži čisto srce, koje se pak ne čisti ničim osim kroz samu vjeru (*sola fide*), zaključuje Luther.¹⁶

Prema Gerhardu Ludwigu Mülleru, donedavnom pročelniku Kongregacije za nauk vjere, Luther je poslije 1520. godine poštrio svoj stav o euharistiji nasuprot katoličkom, koji Luther smatra trostruko zatočeničkim: prvo iz kuta pričešćivanja bez kaleža, što se, prema njemu, protivi izričitom nalogu i primjeru Isusa Krista; drugo u povezanosti s pojmom *transsubstancijacije*, prema kojemu su katolici vjeru u Isusa zamijenili filozofijom poganskog Aristotela, i treće u pogledu žrtvenog karaktera euharistije, prema kojemu je katolička strana zamijenila *testamentum* sa *sacramentum*, dar (oporuku, obećanje) sa žrtvom.¹⁷

nja 1520., da bi onda 3. siječnja 1521. god. bio izopćen. U buli *Exsurge Domine* osuđuje se Lutherov nauk, usp. Heinrich DENZINGER – Peter HÜNERMANN, *Zbirka sažetaka vjerovanja, definicija i izjava o vjeri i čudoređu*, Đakovo, 2002., br. 1451–1492. (dalje DH).

¹⁴ To u najdrastičnijoj mjeri dokazuje njegov stav o papinstvu, više: N. IKIĆ, *Petrovska služba*, str. 186–195.

¹⁵ Usp. *Martin Luthers Werke*, najčešće citirano kao *Weimarer Ausgabe* (WA) 1, str. 324. Riječ je o nizu koji je pokrenut još 1883. u Weimaru koji je zaokružen tek 2009. god. Niz je podijeljen u šest tematskih cjelina: govori 6 knjiga, Biblija 15 knjiga, korespondencija 18 knjiga, spisi 80 knjiga, druge teme u 8 knjiga, sveukupno 127 knjiga na 80 000 stranica. Među najpoznatijim priređivačima su Rudolf Hermann i Gehard Ebeling. Usp. Ursula STOCK, *Die Bedeutung der Sakramente in Luthers Sermones von 1519.*, E. J. Brill, Leiden, 1982., str. 127.

¹⁶ Sve sažima Franz COURTH, *Sakramenti. Priručnik za teološki studij i praksu, Đakovo, 1997.*, str. 85 i str. 105–106.

¹⁷ Usp. Gerhard L. MÜLLER, *Katholische Dogmatik für Studium und Praxis der Theologie*, Herder, Freiburg – Basel – Wien, 2005., str. 702.

Uobičajeni euharistijski nauk svojega vremena Luther općenito smatra iznakaženim i zatvorskim, pa mu pokušava dati svoj smisao. U euharistiji Luther primarno gleda ispunjenje božanskog obećanja praštanja po vjeri snagom Kristove prisutnosti. Naravno da se vjera oslanja na riječ, a Božja riječ ima posebnu vjerodostojnost. Isus je rekao: „Ovo je moje tijelo.” Luther to radikalno sažima i kaže, da je Isus rekao da ljudi jedu smeće i to bi bilo ljudima za (nedovršeno) parafrazira Schwab.¹⁸ Kad je riječ o realnoj Kristovoj nazočnosti u euharistiji, čini se da je Luther brani u pravome katoličkom smislu u odnosu na ekstremno simboličko Zwinglijevo tumačenje te prisutnosti,¹⁹ koje je javno odbio u Marburgu 1528. god. Luther pak odbija katoličko obrazloženje te nazočnosti i usprotivio se drugačijem tumačenju „sjećanja” na događaj spasenja Kristove samožrtve (1 Kor 11, 24), formulira Wilckens.²⁰

Ono što je sigurno u pitanju Kristove nazočnosti u euharistiji jest da Luther izrijeком ne prihvaća katolički pojam *transsupstancijacije*, koju smatra privatnim mišljenjem, a kasnije će ju nazvati blasfemijom. Dakle, transsupstancijaciju pojmovno oštro napada kao i pojam *misna žrtva* u smislu i tumačenju oduženja Bogu. Prihvaćajući sadržaj Kristove nazočnosti u posvećenim darovima, nastoji je objasniti drugim već poznatim ili izvedenim pojmovima kao što su *konsupstancijacija*, *kompanacija*, *impanacija*. Njegovi nijansirani pojmovi sugeriraju da se nova supstancija tijela sjedinjuje sa starom supstancijom kruha i poslije pretvorbe imamo onda *koegzistenciju* dviju naravi ili *konsupstancijaciju* (*kompanaciju*, *impanaciju*), umjesto *transsupstancijacije*.²¹

¹⁸ Usp. Wolfgang SCHWAB, *Entwicklung und Gestalt der Sakramententheologie bei Martin Luther*, Bern – Frankfurt/M, 1997., str. 257 f.

¹⁹ Huldreich Zwingli izričito niječe realnu prisutnost u euharistiji koja je za njega samo znak i čisti simbol. Ona je iz Isusovih riječi ustanovljena interpretirana slikovito u značenju *significat*. Prema njemu u euharistiji se ne konsekriraju darovi, nego vjernici. Jean Calvin također izričito odbija realnu prisutnost. Za njega je to praznovjere. On ističe da je Duh sveza između vjernika i Krista. Duh nas privlači Kristu. Prema njemu u euharistiji ne primamo tijelo Kristovo, nego život koji izlazi od Krista po Duhu. Katoličko poimanje pričesti i Kristove nazočnosti podrugljivo naziva *manducatio impiorum* (žvakanje bezbožnika). Usp. F. COURTH, *Sakramenti. Priručnik za teološki studij i praksu*, str. 299–301. Usp. G. L. MÜLLER, *Katholische Dogmatik*, str. 704–705.

²⁰ Usp. U. WILCKENS – W. KASPER, *Ekumenski poziv na buđenje*, str.104.

²¹ Usp. Günther KOCH (ur.), *Sakramentenlehre II, Eucharistie bis Ehesakrament*, Styria, Graz – Wien – Köln, 1991., str. 69–71. Pokušaje reinterpretacije pojma *transsupstancijacije* u modernoj teologiji pojmovima *transsignifikacije* i *transfina-*

Odnos dviju supstancija u pretvorbi uspoređuje s hipostatskom unijom. Tako *unio hypostatica* postaje za njega model *unio sacramentalis*.²² Tražeći još bolje obrazloženje pitanja nazočnosti, sam je razvio pojam *ubikviteta (sveprisutnosti)*. Naukom o *ubikvitetu* želi dokazati Kristovu nazočnost iz kristološkog vida. Krist je kao druga božanska osoba druga osoba Presvetog Trojstva koja je u biti sveprisutna i svemoguća. Ako je Krist svemoguć i sveprisutan, onda je prisutan snagom sveprisutnosti (*ubikviteta*) i u kruhu, a posebno po snazi svojih riječi u euharistijskom kruhu. Nazočnost u euharistiji povezuje samo s nakanom da se podijeli i primi euharistija. On govori o euharistijskoj prisutnosti dok se slavi euharistija, dakle od konsekracije do konzumacije. Nepotrošene darove prema njemu treba potrošiti ili spaliti.²³

Ovdje naznačene razlike u interpretacijama spomenutih i drugih euharistijskih pitanja više su nego očite. Uz pitanje teologije oprosta i opravdanja, već spomenuta sakramentalna pitanja, a posebno euharistijska nesuglasja, postala su glavni razlog teološkog udaljavanja i crkvenih podjela.²⁴ Petstotinjak godina kasnije svjedoci smo teoloških napora u pravcu približavanja.

3. DOKUMENT IZ LIME 1982.

U siječnju 1982. god. u Limi (Peru) Komisija za vjeru i ustrojstvo Ekumenskog vijeća crkava usvojila je dokument *O krštenju, euharistiji i službi*, koji je našoj teološkoj javnosti poznat jednostavno kao dokument iz Lime ili kao BEM.²⁵ Na zasjedanju je bilo

lizacije vidi Niko IKIĆ, *Teologija sakramenata. Gorući grm sakramentalne milosti*, Sarajevo: KBF – Zagreb: Glas Koncila, 2012., str. 248–255. Usporedi također Georg HINTZEN, *Die neuere Diskussion über die eucharistische Wandlung*, Bern – Frankfurt a. M., 1976., str. 46. U svojoj enciklici *Mysterium fidei* od 3. rujna 1965. god. papa Pavao VI. ne odbacuje *a priori* pojmove *transfinalizacije* i *transsignifikacije (transfiguracija)*, ali ih smatra nedostatnim i nedovoljnim da dostatno izraze tajnu pretvorbe, pa ih stoga treba zamijeniti pojmom *transsupstancije*, koju on opisuje i kao *transelementaciju*. Originalne dijelove enciklike donosi G. KOCH (ur.), *Sakramentenlehre II.*, str. 48.

²² Sadržaj i primjese *impanacije* osuđivao je već Sabor u Konstancu 1418. godine. Usp. G. L. Müller, *Katholische Dogmatik*, str. 683 i 698.

²³ Usp. W. SCHWAB, *Entwicklung und Gestalt der Sakramententheologie bei Martin Luther*, str. 277; Usp. G. L. MÜLLER, *Katholische Dogmatik*, str. 704.

²⁴ O teološkim razlikama više Ante BILOKAPIĆ, *Teološke razlike u nauku Katoličke i Evangeličke Crkve u povodu 500. obljetnice rođenja Martina Luthera (1483.-1983.)*, u: *Crkva u svijetu*, 19 (1984.), br. 1, str. 20–29.

²⁵ Koristim se ovjerenim njemačkim prijevodom dokumenta koji donose Harding MEYER – Hans Jörg URBAN – Lukas VISCHER, *Dokumente wachsender Über-*

nazočno preko stotinu članova komisije. Priprava dokumenta trajala je najmanje šest godina počevši od 1974. god. i zasjedanja u Accri (Gana). Komisiju čine 12 katolika, 24 pravoslavna i 90 starokatoličkih, anglikanskih i protestantskih teologa i crkvenih dostojnika.

Kad je u riječ o općem vrednovanju ovoga dokumenta iz Lime, onda valja istaknuti, s jedne strane, da je mali broj onih teologa koji na ovaj dokument gledaju potpuno skeptično. Oni iz straha misle da bi bilo bolje ostaviti sadašnji ekumenski *status quo*, nego da se stanje još više pogorša. Rijetki su među teolozima oni, koji svoju tradiciju u dokumentu iz Lime uopće ne naziru i nikako ne prepoznaju. S druge strane, dokument je općenito doživio pozitivnu percepciju koju svjedoči prijevod na preko 35 svjetskih jezika, koji je tiskan u preko 350 tisuća primjeraka razaslanih po cijelom svijetu samo do otprilike 1990. god. U bibliografiji koja je izašla 1988. god. nalazi se preko tisuću naslova o *svetom krštenju, euharistiji i službi* objavljenih između 1982. i 1987. god. Perić je dokument okarakterizirao kao najbitniji ekumenski sporazum i jedan od najzanimljivijih konvergentnih tekstova na kršćanskom polju od istočnog raskola. Vukšić ga gleda kao vrhunac ekumenskog konsenzusa do sada.²⁶ Svoja službena mišljenja o dokumentu iznijele su mnogobrojne Crkve i crkvene zajednice, među kojima i Katolička Crkva koja nije službeni član Ekumenskog vijeća crkava, iako je član komisije Vjera i ustrojstvo. Do otprilike 1990. god. pristiglo je oko 200 službenih odgovora.

Pored utemeljenih pohvala bilo je i kritičkih procjena. Među glavnim spornim stavovima valja ubrojiti opći problem razumi-

einstimmung, II. 1982. – 1990., Paderborn – Frankfurt am Main, 1992., str. 549–585. s predgovorom i komentarom Lazareth H. i Nissiotis N. na str. 545–549. Dokument sadržava 51 točku od koji neke imaju službeni komentar. Zbog engleskog naziva: *Batism, Eucharist, Ministry* neki ga skraćeno označavaju kao BEM. Ovdje je korisno podsjetiti da je sličnih dokumenata o euharistiji bilo i prije. Kratki pregled nudi Juraj KOLARIĆ, *Euharistija u ekumenskim tekstovima*, u: *Bogoslovska smotra*, 51 (1981.), br. 2–3, str. 373–389.

²⁶ Usp. Ratko PERIĆ, *Tajna krštenja u dosadašnjem ekumenskom dijalogu*, u: *Bogoslovska smotra*, 61 (1991.), br. 1–2, str. 13. Isti autor dotiče ovaj dokument u članku: *Euharistija u dosadašnjem ekumenskom dijalogu*, u: *Ekumenski dani i tjeskobe*, Mostar, 1993., str. 63–89. Na dokument se opširno osvrće Tomo VUKŠIĆ, *Svjetsko vijeće crkava i pitanje euharistije za sjedinjene kršćana*, u: *Riječki teološki časopis*, 36 (2010.), br. 2, str. 685–726. Navedena misao str. 685. i 724. Na njega se kratko osvrće Ante MATELJAN, *Svete tajne: navještaj silnih djela Gospodnjih*, u: *Diacovensia*, 24 (2016.), br. 3, str. 357–358.

jevanja sakramenata i sakramentalnosti, načina Kristove nazočnosti, ređenje službenika,²⁷ odnos Pisma i tradicije, a najspornije područje predstavlja pitanje strukture službe i biti Crkve.

Kad je riječ o euharistiji dokument iz Lime zaokruženo je prihvaća kao zahvalu Ocu za stvaranje, otkupljenje, posvećenje. Prema BEM-u euharistija je spomen na raspetog i uskrsnulog. Ona je živi i djelotvorni znak njegove žrtve. U njoj je Krist realno nazočan sa svojim djelom spasa. Euharistija je istodobno zagovor i žrtva. Ona je zajedništvo s Kristom i djelo Duha Svetoga, koji uprisutnjuje Krista u euharistiji. Zato je i epikleza konstitutivni dio euharistije. Euharistija je zajedništvo s tijelom Kristovim, ona je središnji čin bogoslužja Crkve, ističe se u navedenom dokumentu iz Lime.²⁸

Ovdje se u BEM-u promatra određeno euharistijsko suglasje i uočene nesuglasice iz katoličke, pravoslavne i vlastite perspektive Komisije za vjeru i ustrojstvo. Nije nelogično da se katoličkoj perspektivi daje najveći prostor.

4. POGLEDI I PRIJEDLOZI IZ KATOLIČKE PERSPEKTIVE NA DOKUMENT IZ LIME

S određenim zakašnjenjem katoličko Tajništvo za promicanje jedinstva kršćana odgovorilo je vrlo temeljito i precizno na dokument iz Lime tek 21. srpnja 1987., dakle punih pet godina kasnije, vrlo opširnim studioznim dokumentom.²⁹

Dokument iz Rima ima svoj širi uvod u kojem se pozitivno ističe veliko ekumensko značenje, opći stav i procjena dokumenta iz Lime koji vrednuje se kao najznakovitiju činjenicu ekumenskoga pokreta tih godina uopće, te se konstatira da se radi o velikom koraku naprijed na putu jedinstva među Crkvama, uz uvjet da sve one prihvate ovaj dokument. Tajništvo izričito nagla-

²⁷ Usp. Pismo Komisije Vjera i ustrojstvo Ekumenskog vijeća crkava sa sjednice u Madridu od 14. do 21. kolovoza 1987. god., u: *Una sancta*, 42 (1987.), br. 4, str. 332–333.

²⁸ Usp. H. MEYER – H. J. URBAN – L. VISCHER, *Dokumente wachsender Übereinstimmung*, str. 557–567.

²⁹ Taj dokument Tajništva nosi naslov „*Baptism, Eucharistic and Ministry, Faith & Order Paper n° 111 A catholic response*”. U tiskanoj formi na njemačkome naznačeni dokument objavljuje: Sekretariat der Deutschen Bischofskonferenz, *Verlautbarungen des Apostolischen Stuhles, Eine katholische Stellungnahme ... , Taufe, Eucharistie und Amt*, 21.7.1987., br. 79., a u digitalnoj formi vidi: [http://www.kathpedia.com/index.php?title=Taufe,_Eucharistie_und_Amt_\(Wortlaut\)](http://www.kathpedia.com/index.php?title=Taufe,_Eucharistie_und_Amt_(Wortlaut)) (16. 10. 2017).

šava da katolici u tekstu dokumenta o euharistiji mogu naći mnoge aspekte koji odgovaraju shvaćanju i praksi apostolske vjere, odnosno vjeri Crkve kroz stoljeća. U uvodu Rimskog odgovora također se ističe vlastito samo-razumijevanje Katoličke Crkve kao eklezijalni okvir sakramentalnosti. U drugom dijelu Rimskog odgovora obrađuje se odnos sakramenata i sakramentalnosti, te važnost tradicije i autoriteta u Crkvi. U trećem dijelu odgovora Rimskog Tajništva konkretno se dodiruju teme krštenja, euharistije i službe, a mi se koncentriramo samo na euharistiju.

4.1. *Opće pohvale stavovima o euharistiji*

U svome prvom dijelu opširni Rimski odgovor na poseban način u dokumentu iz Lime cijeni i o euharistiji pozitivno ističe sljedeće:

- a) Tajništvo pohvaljuje da se u dokumentu obilno koriste Sveto pismo i tradiciju kao izvori za tumačenje i značenje euharistije, te da se koristi klasična liturgija i patristički tekstovi kao važna uporišta za euharistiju.
- b) Za Tajništvo je pozitivno da se euharistija promatra kao dio sadržaja vjere, da se jasno ističe njezina kristološka dimenzija, da je se prepoznaje u Kristovoj žrtvi na križu i da se misterij euharistije povezuje sa stvarnom prisutnošću uskrsnuloga Krista.
- c) Tajništvo se raduje da se dokument slaže s katoličkim naukom struktura i poretkom temeljnih aspekata koje dokument slijedi i njihov međusobni odnos, a posebice u sljedećem:
 - da predstavljanje euharistijskoga misterija slijedi način klasičnih liturgija i patrističkih izvora, da se približava euharistijskoj teologiji i sadržaju tradicionalne molitve i simboličnih radnja
 - da je pokraj kristološke vrlo snažno naglašena trinitarna dimenzija, te da je Presveto Trojstvo postavljeno kao izvor i svrha euharistije
 - da temeljno objašnjenje euharistije uključuje također i katoličke poglede s obzirom na: zahvalu Ocu, spomen ustanove euharistije, žrtvu na križu, gozbu novoga saveza, molitvu u jedinstvu s Kristom za svijet, zaziv dolaska Duha Svetoga i sl.
- d) Tajništvo također pohvaljuje da se euharistiji daje snažan eshatološki naglasak, da je se gleda kao anticipaciju Kristove paruzije i konačnoga kraljevstva.

- e) Tajništvo hvali da se euharistija prikazuje kao središnji čin kulta Crkve, te da upravo stoga tekst preporučuje njezino često slavljenje.
- f) Za Tajništvo je također važno da dokument sadržava važne ekleziološke dimenzije i poticaje za misije.

Kada Rimski odgovor ovako hvali dokument iz Lime, onda on doista puno vrijedi, što je ujedno otvoreni poziv katoličkim teolozima da ga s ljubavlju i poštovanjem dalje istražuju. Za naš je pristup važno istaknuti da se izričito uočava ono pozitivno, ali ne potpuno suglasje o euharistiji koje predstavlja dobar teološki temelj za daljnje usuglasivanje preostalih nesuglasja.

4.2. *Posebni komentari – sporni aspekti i oprezne katoličke preporuke*

U dijelu dokumenta iz Rima s naslovom *Posebni komentari* Tajništvo se bavi temom ustanove euharistije, njezinim značenjem i slavljenjem euharistije, ali ne potpuno sustavno, nego samo u onoj mjeri u kojoj je smatralo potrebnim odgovoriti glede tih tema istim redom kako ih je dokument iz Lime predstavio. Ovdje se iznose sljedeći nedovoljni ili sporni aspekti iz katoličkog vida:

- Za Rim je u dokumentu iz Lime sporna predstavljena veza između euharistije i oproštenja grijeha. Katolički je stav da se oprost grijeha euharistijom temelji na Mt 26, 28: „Ovo je krv moja, krv Saveza koja se za mnoge proljeva na otpuštenje grijeha.” No to opraštanje grijeha euharistijom predodređeno prethodnim je stanjem pomirenosti s Crkvom, što govori o potrebi prethodnoga sakramentalnog pomirenja grješnika, ako je u teškom grijehu, u skladu s 1 Kor 11, 28: „Neka se dakle svatko ispita pa tada od kruha jede i iz čaše pije.” Sažeto rečeno za katolike euharistija ima snagu praštanja grijeha, ali nije primarni sakrament sakramentalnog oproštenja. Time se dolazi do sakramenta pomirenja o kojem još nije postignuto potpuno suglasje.
- Za katolike pojam *euharistija* izražava zahvaljivanje Crkve nebeskom Ocu, koje se temelji na jedinome vrhovnom svećeniku – Kristu. Stoga se iz Rima preporučuje da bi trebao biti još jasnije izražen odnos između čina Crkve i Kristove djelotvornosti, bez obzira kakvu vezu ima zahvaljivanje s oblikom židovske molitve (hvalopoja) *barakah (berakah)* koje se ističe u dokumentu iz Lime.

- Tamo gdje se u dokumentu iz Lime govori o kruhu i vinu, plodovima zemlje, kao mjestu prisutnosti svijeta u euharistiji, Rim smatra da bi trebalo biti jasno kazano da su darovi kruha i vina vidljivi izraz onoga što se slavi ovdje i sada, dakle, da su oni sakramentalni znakovi Kristove realne prisutnosti, što je *signum* katoličke teologije o euharistiji.
- Nadalje Tajništvo pozitivno konstatira da se osjeća veliki pomak kad je riječ o vezi između žrtve na križu i euharistije, koja u bitnome odgovara katoličkom shvaćanju. Rim upozorava da je, ipak, pojam *posredovanja* korišten tako da bi mogao biti nedostatan za objašnjenje katoličkoga shvaćanja žrtvenog karaktera euharistije. Stoga se preporučuje da opis djelovanja Crkve u euharistiji kao zahvali i posredovanju treba biti dopunjen povezivanjem s darom samih sebe, koji sudionici na euharistiji prikazuju, u jedinstvu s Kristovim vječnim „darom samoga sebe”. Drugim riječima, za katolike nije dovoljno da Krist bude tumačen samo kao posrednik, već se preporučuje da se više naglasi Krista kao posvetitelja.
- Tajništvo također pohvaljuje način na koji je obrađena Kristova stvarna prisutnost, koja uglavnom zadovoljava zahtjeve katoličke vjere i zazivanje Duha Svetoga, ako se teologiju *epikleze* tumači u skladu s patrističkim naukom. Ipak bi bilo potrebno naglasiti, sugerira Tajništvo, da katolička tradicija i praksa ističu i važnost *anamneze* kao Kristove riječi i geste u ustanovi euharistije.
- Tajništvo se posebno raduje da je također veli korak suglasja za katolike tvrdnja u dokumentu da činjenica i način jedinstvene Kristove prisutnosti ne ovisi o vjeri pojedinca. Ali katolička vjera dovodi u užu vezu žrtveni karakter euharistije kao sakramenta tijela i krvi. Zato se dokumentu zamjera što se bez dvosmislenosti eksplicitno ne kaže da je euharistija u samoj sebi stvarna žrtva, spomen Kristove žrtve na križu.
- Kad je riječ o sadržaju i nauku pretvorbe kruha i vina, ona je za katolike stvar vjere. Ova dogma otvorena je mogućim novim teološkim objašnjenjima samo pod pitanjem: „kako” dolazi do unutrašnje promjene? Stoga se preporučuje da sadržaj pojma „pretvorba” bude u dokumentu iz Lime izražen nedvosmisleno. Za katolike je to središnji misterij vjere i oni ne mogu prihvatiti nejasne izraze, o čemu je potrebno dodatno usuglasivanje. Ovdje se osjeća da stoljetne diskusije o pitanju realne nazočnosti još nisu potpuno riješene.

- Tajništvo prvo konstatira da je trojstveni, kristološki i pneumatološki element u euharistiji u bitnome u skladu s katoličkim naukom, posebice kad se tvrdi, da kruh i vino, po Kristovim riječima i snagom Duha Svetoga, postaju sakramentalni znakovi tijela i krvi Kristove. Ta unutarnja pretvorba ostvaruje jedinstvo između znakovite stvarnosti i naznačavane stvarnosti. Ovdje Tajništvo osjeća, da, iako je dokument iz Lime otvoren promjeni značenja darova, ta promjena ne ide dalje od vanjske povezanosti naznačujuće i naznačavane stvarnosti, a to bi za katoličku stranu bilo nedovoljno. A kako su materijalni znakovi povezani s važnim pitanjem stvarne prisutnosti, o tome je potrebno dodatno usuglasivanje.
- Preporuke jasnije i preciznije formulacije Tajništvo očekuje također s obzirom na predloženo euharistijsko slavlje, posebice vezano za izraz „očitovanje oprosta” koji ne izražava nedvojbeno sakrament pomirenja. Također bi u euharistijskom slavlju trebala biti jasnije izražena nakana Crkve da prinosi Kristovu žrtvu. Nadalje izraz „jesti i piti u zajedništvu s Kristom i sa svakim članom Crkve” za Tajništvo je preslab, budući da ne izražava dovoljno razliku između sakramentalnoga sudjelovanja u tijelu i krvi Kristovoj, te zajedništva s Kristom po zajedništvu s onima koji su u Kristu. Također je pitanje predsjedatelja euharistije moglo biti bolje obrađeno u tekstu o službama. Katolički je stav da onaj koji predsjedda, mora biti zaređeni svećenik u apostolskom nasljedstvu.
- Tajništvo na kraju zaključuje da se ne može u svemu složiti s ovim shvaćanjem euharistije, ako se posvema ne slažemo s ovom vjerom.

Zaokružujući katolički teološki stav o dokumentu iz Lime, mislim da prvo valja posebno uočiti pomirljivi ton ovoga Rimskog odgovora kao nešto posebno vrijedno. Na mnogim mjestima pohvaljuje se i uočava pozitivno nastojanje oko teološkog zbližavanja, a preostala nesuglasja vrlo se oprezno i utemeljeno iznose sa željom da se drugoga ne ponizi i ne obeshrabri, nego da ga se ohrabri na putu daljnjeg usuglasivanja.

Tajništvo očito priznaje dosegnuto suglasje i smatra ga dobrim temeljem daljnjeg usuglasivanja. Preostale sporne točke koje čekaju daljnje usuglasivanje mogle bi se zaokruženo sažeti i usredotočiti na različito vrednovanje euharistijskog učinka opraštanja grijeha, na precizniju interpretaciju euharistije kao zahvale Crkve povezane s Kristovom žrtvom, na detaljniji pristup

pitanju realne nazočnosti, na žrtveni karakter euharistije kao istodobno žrtve Crkve i Kristove žrtve, na odnos epikleze i anamneze, na sakramentalne uvjete predsjedatelja euharistije i sl. U pogledu svih naznačenih spornih točaka treba naglasiti da su primjetna uočljiva približavanja, ali koja još nisu dostigla potpuno usuglasivanje. S obzirom na ozbiljan dosadašnji rad zajedničke Komisije³⁰ očekuje se dodatno temeljito usuglasivanje postojećih nesuglasja. Za nas je važno naglasiti da više nismo miljama daleko da se svi približimo pogledu na euharistiju sličnu onomu u Katekizmu, gdje se obrazlaže da je euharistija za katolike božanska liturgija, spomen-čin, sakrament pobožnosti, kruh nebeski, lijek besmrtnosti, vez ljubavi, vazmena gozba, znak jedinstva, budući da primjereno označuje i čudesno ostvaruje zajedništvo života s Bogom i jedinstvo Božjeg naroda, tj. jedinstvo Crkve.³¹

5. POGLEDI I PRIJEDLOZI IZ PRAVOSLAVNE PERSPEKTIVE NA DOKUMENT IZ LIME

Svoj komentar na dokument iz Lime pravoslavni su usuglasivali na međunarodnome pravoslavnom simpoziju koji je održan od 11. do 18. lipnja 1985. na teološkoj školi *Holy Cross* u Brooklynu kraj Bostona. Sa svoga reprezentativnog skupa donose svojih šest poglavlja s ukupno 26 točaka u kojima iznose svoje stavove. Sudionici simpozija svjesni su da svaka pravoslavna Crkva treba iz svoje perspektive službeno odgovoriti na dokument iz Lime, a ovdje se iznose opći tradicionalni pravoslavni stavovi.

Poput katolika i pravoslavni prvo priznaju veliku važnost ekumenskog dokumenta iz Lime koji usmjerava rastavljene

³⁰ Posebna radna skupina Katoličke Crkve i Ekumenskog vijeća crkava, ustanovljena još 1975. god. izdala je više opširnih priopćenja, među kojima izdvajam peto iz 1983. i 1990. god., koja na sličan način govore o novoj ekumenskoj situaciji, o prioritetima i ciljevima radne skupine, o prijedlozima za budući rad. Radna skupina 1990. god. izradila je studijski dokument o mjesnoj i općoj Crkvi u kojem se obrađuje ekleziologiju zajedništva, relaciju mjesna – opća Crkva u ekumenskoj perspektivi, nadalje eklezijalni elementi zajedništva, strukturni oblik zajednice. Ista radna skupina također je 1990. god. izradila studijski dokument o hijerarhiji vrijednosti u ekumenskoj perspektivi u kojem se na prvome mjestu obrađuju koncilski dokumenti i njihov sadržaj, nadalje se donosi povijesni pregled hijerarhije vrijednosti i njihova interpretacija danas s njihovim današnjim ekumenskim posljedicama, više u: Usp. H. MEYER – H. J. URBAN – L. VISCHER, *Dokumente wachsender Übereinstimmung*, II., str. 667–704.; str. 705–731.; str. 732–750.; str. 751–760.

³¹ Usp. *Katekizam Katoličke crkve*, izdala Hrvatska biskupska konferencija, Glas Koncila, Zagreb, 1994., br. 1328–1332.

kršćane na vrlo bitna pitanja kršćanskog života, koja su jasno izložena na biblijskim i patrističkim temeljima.

S druge strane, i pravoslavni nalaze u dokumentu iz Lime one stavove koji su im neprihvatljivi, koji zahtijevaju dublju analizu i refleksiju, produbljenje i jasnoću. Oni u nekim dijelovima dokumenta nalaze teološke pojmove kojima nisu navikli, a ipak u njima prepoznaju isti smisao vjere, dok u drugim dijelovima otkrivaju pravoslavlju bliske pojmove, ali kojima se daju neuobičajena pravoslavna značenja. U tom duhu spominje se pojam „receptije” ovog dokumenta koji bi trebalo razlikovati od pojma „receptije” u shvaćanju i prihvaćanja odluka i dekreta općih koncila. Ovdje „receptija” znači da se u dokumentu iz Lime s obzirom na sveto krštenje, euharistiju i službu prepoznaju konstitutivni elementi kao korak naprijed na putu jedinstva Crkve. „Receptija” ovdje ne znači prihvaćenje nepravoslavnih stavova s obzirom na sakramente i službu. Problemi u razumijevanju pojavljuju se također uz pojmove služba, znak i sl.

Sudionici pravoslavnoga simpozija, poput Tajništva iz Rima, predlažu neka pitanja na koja valja tražiti temeljite odgovore posebno iz vida zajedničke vjere i jedinstva Crkve koje mogu prihvatiti sve pravoslavne Crkve. Kad je riječ o euharistiji, pravoslavni teolozi i biskupi predlažu da se dublje promisli odnos euharistije i ekleziologije u svjetlu euharistijske naravi same Crkve kao i u razumijevanju euharistije kao tajne Krista i tajne Crkve. Valjalo bi također promisliti o sudjelovanju na euharistiji i pitanju jedinstva vjere, nadalje uloge Duha Svetoga u euharistijskoj anamnezi i epiklezi, odnos euharistije i pokore, ispovijedi i euharistijskog pomirenja. Potrebno je dublje istražiti smisao žrtvenog karaktera euharistije, stvarne nazočnosti, zastupničke dimenzije iz vida očuvanja prave euharistije. S obzirom na službu pravoslavni predlažu da se dublje istraži odnos današnje ređeničke službe i službe apostola, te pitanje sukcesije. Nadalje treba dostatno vrednovati razliku krsnog i ministerijalnog svećeništva posebno u Pavlovoj slici funkcionalnog jedinstva udova i tijela. Također valja ispitati vrednovanje ređenja žena, te promisliti o odnosu između biskupa, svećenika i đakona, kao i odnosu biskupa i euharistije. Da bi se osvijetlila ovakva pitanja, očito se mora dublje pristupiti ekleziološkom okviru krštenja, euharistije i službe, zaključuje se u dokumentu iz Brooklyna.³²

³² Službeno izvješće sa simpozija pod naslovom: *Interorthodoxes Symposium über die Lima-Erklärungen* vidi u: *Una sancta*, 40 (1985.), br. 4, str. 254–258.

Sažeto je ovdje zgodno i korisno naglasiti kako se u odgovorima pravoslavnih i katoličkih tijela osjeća dosta veliko suglasje koje rezultira sličnim pohvalama, ali također i sličnim objektivacijama i ukazima na slična sporna teološka pitanja vezana uz euharistiju u dokumentu iz Lime. I pravoslavni potenciraju da ekleziološki okvir euharistije treba još jasnije istaknuti te posebno važnost sakramentalnog ređenja za valjanost euharistije.

6. RETROPERSPEKTIVA KOMISIJE VJERE I USTROJSTVO

Na sjednici Komisije za vjeru i ustrojstvo Ekumenskog vijeća crkava u Sta vangeru (Norveška) od 13. do 26. kolovoza 1985. god. konstatirano je da je o temi *svetoga krštenja, euharistije i službe* prvi put od 1948. god. postignuto široko suglasje i konvergencija, što predstavlja presudnu važnost kako za raskole Crkava tako i za njihov suživot u jedinstvu. Percepcija dokumenta iz Lime u cijelom je svijetu ogromna, jer odgovara potrebama svijeta. Posebnost predstavlja činjenica da su sve Crkve pozvane dati svoj komentar, kao i to, da je dokument postao predmetom studija i diskusija mnogobrojnih grupa, instituta, fakulteta, crkava i sl. Dokument je u međuvremenu postao oruđe za stvaranje novih kontakata među Crkvama i crkvenim zajednicama, impuls za nove liturgijske forme i obnovu liturgijskog života, te smjerokaz za sakramentalni život Crkava. Riječ je o ekumenskom događaju koji nije moguće pravo prosuditi iz sadašnje perspektive, koji je nadmašio sva očekivanja, pa i onih najoptimističnijih koji su sudjelovali u njegovu donošenju.

U ovome retrospektivnom pogledu iz Stavangera dodiruju se pitanja i sugestije koje su poslali pravoslavni skupljeni u Brooklynu kraj Bostona. Za „recepciju” se izričito kaže da nije jednaka prihvaćanju odluka ekumenskih koncila kao tekst s dogmatskom važnošću. Ovdje recepcija ide u pravcu prepoznavanja vlastite tradicije u različitosti drugih, te u mogućnosti s tih pozicija ići u pravcu biblijske obnove Crkve i njezina jedinstva. Dokument ima namjeru potaknuti rast u vjeri koja bi nas trebala voditi prema jednoj euharistiji.³³

³³ Usp. Izvješće o diskusiji i procesu recepcije dokumenta iz Lime pod naslovom: *Echo zu „Taufe, Eucharistie und Amt” 1982.-1985.*, u: *Una sancta*, 40 (1985.), br. 4, str. 259–263. Relevantni prijedlozi i doprinosi, stavovi i diskusije na dokument iz Lime objavljeni su pod naslovom: *Die Diskussion über Taufe, Eucharistie und*

7. DANAŠNJE TEOLOŠKE DISKUSIJE O NEKIM EUHARISTIJSKIM SPORNIM PITANJIMA

Ako u svjetlu dosadašnjih teoloških usuglasivanja smijemo poći od pretpostavke da se čini mogućim svaki Lutherov *sola* razumjeti kao *prima*, onda je u takvom okviru posve jasno da je Luther neprijeporno stavljao Sveto pismo ispred Predaje, milost Božju i čovjekovu vjeru ispred dobrih djela vjernika. Ovakvo razumijevanje Lutherovih načela (*sola Scriptura, sola gratia, sola fide*) doista se ne čini više ekskluzivnim, nego inkluzivnim. Njihovo pravilno razumijevanje i njihov suodnos ne ide u pravcu njihova isključivanja: *ili – ili*, nego u smislu njihova povezivanja: *i jedno– i drugo*, što pak uvijek treba ispravno povezati i vrednovati. Danas se s obiju strana uočava da ovakvo razumijevanje Lutherovih načela doista odgovara njegovoj teološkoj ostavštini. Luther je očito poštovao osim Pisma i Predaju, osim vjere i dobra djela, jer je od kršćanina po vjeri očekivao dobra djela, iako ih nije jednako vrednovao. On je isticao da je Bog *onaj koji jest* i koji milosno djeluje, a svaka se milost u svojoj biti daje za djelovanje. U tom duhu Luther tvrdi da djela slijede nakon ispunjenja zapovijedi po vjeri i da su važna. Zaključuje da kršćanin ne živi u samome sebi, nego u Kristu i svome bližnjemu: u Kristu živi po vjeri a u bližnjemu po ljubavi,³⁴ koju se logično svjedoči djelima. Stoga je iz ovog vida zblizavanje ne samo moguće, nego i nužno. To zblizavanje naglašava se također u *Zajedničkoj izjavi o opravdanju* od 31. listopada 1999. god. gdje se kaže da smo opravdani samo milošću u vjeri u Kristovo spasenjsko djelo, ne na temelju naše zasluge, nego Božjeg opravdanja po Duhu, koji pak obnavlja naša srca, osposobljuje i poziva nas da činimo dobra djela.³⁵ Ne radi se, dakle, o suprotstavljanju vjere i milosti nasuprot djelima, ili Pisma nasuprot Predaji, nego o njihovoj korelaciji. Čovjek se po vjeri uzdiže k Bogu, a po djelima ljubavi silazi k bližnjemu, a ostaje u Bogu.

Amt 1982.-1990., Frankfurt am Main, 1991. Budući da su katoličke sugestije došle tek 1987., Komisija u Stavangeru nije mogla o njima zauzeti nikakav stav.

³⁴ Usp. Martin LUTHER, *O slobodi kršćanina*, XIII. XX. i XXX., 2. izd., 500 godina Reformacije, Osijek, 2017., 15. 19. i 27.

³⁵ Usp. br. 15; 18; 26; 37–39, a *Izjavu* vidi: na *webu* (4. 11. 2017.); na engleskome: http://www.vatican.va/roman_curia/pontifical_councils/chrstuni/documents/rc_pc_chrstuni_doc_31101999_cath-luth-joint-declaration_en.html

^{na} njemačkome: <http://www.theology.de/religionen/oekumene/evangelischerkatholischerdialog/gemeinsameerklaerungszurechtferdigungslehre.php>

Ovakvi pogledi omogućuju zblizavanje i na području euharistije. Neka pitanja vezana za teologiju o euharistiji ostala su 35 godina poslije dokumenta iz Lime još nedorečena ili sporna. Među spornima posebno ističem sljedeća suvremena euharistijska pitanja koja se ovdje malo sustavnije predstavljaju:

7.1. Interkomunija

Pitanje *interkomunije* ovdje se dodiruje samo u pravcu protestantskih zajednica. Prema zajedničkim katoličkim i pravoslavnim stavovima iznesenim u radu njihovih tijela nema vidljivoga jedinstva Crkve bez razvoja euharistijske ekleziologije. Zato obje Crkve zajedno drže da je do daljnjega nemoguća interkomunija.³⁶ Protestantske crkvene zajednice neumorno su se zauzimala za omogućivanje interkomunije, a katolici i pravoslavni to su odbijali s obrazloženjem da interkomunija nije sredstvo, nego konačna potvrda i izraz jedinstva Crkve.³⁷ Na teološkom putu još je potrebno dublje promisliti o odnosu sakramentalnosti Crkve i sakramentalnosti pojedinih sakramenata, definirati što je uopće sakrament, odrediti njihov usuglašeni broj, precizirati njihovu spasenjsku nužnost, uz ona izravna euharistijska pitanja i sl.³⁸ U samom dokumentu iz Lime stoji da je jedinstvo Crkve utemeljeno u svetom krštenju,³⁹ ali sve crkvene zajednice nisu spremne

³⁶ Usp. A. GONZALES-MONTES, *Gemeinschaft des Lebens in Christus*, u: *Una sancta*, 48 (1993.), br. 4, str. 301.

³⁷ XI. biskupska sinoda 2005. god. obrađivala je temu euharistije. U pripravnom dokumentu *Lineamenta* iz 2004. god. euharistija se gleda kao Božja služba u kojoj se zaista posadašnjuju Krist i djelo spasenja. Pri tome se upozorava da su neki dali jednostrano značenje liturgijskim reformama koje donose sa sobom opasnost jednostranih razvoja i poimanja. Ova procjena odnosi se više na neke zapadne crkvene krugove koji su nedvojbeno više izloženi protestantskom ozračju euharistijskog nauka i prakse te olako ulaze u ekumenska slavlja i *interkomuniju*. Usp. *Lineamenta*, 2004., br. 25.

³⁸ „Grupa Dombes”, skup protestantskih i katoličkih teologa iz Francuske i Švicarske, koji su se tako nazvali prema cistercitskom samostanu u Francuskoj, načinili su svoj dokument pod naslovom: *O euharistiji – doktrinarni dogovor između katolika i protestanata*. Dokument je sastavljen u 11 poglavlja i 40 točaka i sigurno ima svoju teološku važnost, iako grupa nema institucionalno poslanje. Njihov dokument preveli su M. Lončar i A. Starić vidi u: *Svesci*, 42 (1981.), str. 51–54. Grupi spominje također Juraj KOLARIĆ, *Euharistija u ekumenskim tekstovima*, u: *Bogoslovska smotra*, 51 (1981.), br. 2–3, str. 379–380.

³⁹ Usp. H. MEYER – H. J. URBAN – L. VISCHER, *Dokumente wachsender Übereinstimmung*, I., br. 6, komentar 6, str. 551.

međusobno priznati sveto krštenje. Također valja ispitati spasenjsku djelotvornost svetoga krštenja i jedinstva Crkve. Dakle, pitanje *interkomunije* i dalje je ostalo sporno.

7.2. Žrtveni karakter

Euharistija kao žrtva od samih početaka reformacije bila je kamen teološke smutnje. Protestanti su oduvijek priznavali euharistiju kao Kristovu žrtvu, ali ne uvijek i kao žrtvu Crkve. Danas katolici više nijansirano povezuju misnu i Kristovu žrtvu, a s luteranske strane oproštenje grijeha euharistijom ne shvaća se kao individualni, nego kao eklezijalni čin.

Približavanje svjedoči također i Evangelički katekizam za odrasle, izdan u Güterslohu 1975. god. koji na svoj način potvrđuje katoličko viđenje euharistije kao žrtve Crkve. U njemu se kaže da katolički teolozi jače naglašavaju gozbeno obilježje, dok evangelički teolozi poznaju opravdanje žrtvenog obilježja. Luterskim teolozima sporno je isticanje da je euharistija žrtva koja uprisutnjuje Kristovu žrtvu za nas, da zajednica prinosi euharistiju Bogu kao hvalbenu i zahvalnu žrtvu, da darovi kruha i vina zastupaju sve stvoreno, da Božja ljubav po žrtvi budi našu ljubav i predanje, da samo u Kristovoj žrtvi žrtva kršćana dobiva svoj smisao, da predajući se Kristu, uvijek ostajemo primatelji i sl., sažima misli iz protestantskog katekizma Courth.⁴⁰

Mogli smo vidjeti da dokument iz Lime također svjedoči određeno približavanje iz žrtvenog kuta. U njemu se više stavlja naglasak na Kristovu žrtvu, a manje na naše sudjelovanje. Krist je po *anamnezi* nazočan, te je euharistija u tom smislu predokus njegove *parusije*. Euharistija je posebna Kristova žrtva koja nas vječno zagovara. Ovakvo približavanje BEM-a katoličkom stavu, prema kojem je euharistija posebni sakrament Kristove žrtve,⁴¹ bilo je sporno nekim reformatorskim zajednicama. Dakle, u dokumentu iz Lime nije postignut potpuni konsenzus o žrtvenom karakteru euharistije.⁴² To je pitanje i danas otvoreno.

⁴⁰ Usp. F. COURTH, *Sakramenti*, str. 322–324.

⁴¹ Usp. H. MEYER – H. J. URBAN – L. VISCHER, *Dokumente wachsender Übereinstimmung*, I., br. 5. i 8., s komentarom, str. 559–560.

⁴² O tome je postignuta suglasnost između anglikanske i katoličke strane prema kojoj je euharistija žrtva u sakramentalnom smislu što ne razumije ponavljanje povijesne kalvarijske žrtve. Usp. *Klarstellungen der Anglikanisch / Römisch-Katholischen Internationalen Kommission (ARCIC) zu ihren Erklärungen über die*

7.3. Uvjeti predsjedatelja euharistije

Neke protestantske zajednice, kao luteranske i reformirani (kalvini), uveli su tzv. „župnice” koje predsjedaju euharistiji u normalnim okolnostima. Kasnije su uslijedile i „biskupice”. Ova praksa ne odgovara katoličkom i pravoslavnom poimanju iz dva bitna vida. Prvo se radi o nedostatku pravoga sakramentalnog ređenja (*defectus ordinis*), čime nije očuvana bit euharistijskog otajstva (UR 22),⁴³ a drugo radi se o ženama koje u katoličkoj i pravoslavnoj praksi ne mogu biti zaređene službenice oltara.⁴⁴

O tom pitanju dokument iz Lime pokušava objasniti da je Krist onaj koji predsjedava euharistijskom slavlju. Iz te perspektive želi se naglasiti da euharistiju jednako slavi ređeni ili neredeni službenik u Kristovo ime. Euharistija se pri tome ponajprije shvaća kao dar koji prima zajednica. Ređenje se shvaća kao dar cijeloj zajednici, a ne toliko pojedincu. Dakle, neredeni službenik u Kristovo ime i u ime zajednice valjano predsjedava euharistiji u protestantskoj interpretaciji snagom krsnog svećeništva. Ordinirani službenik predstavlja samo vezu s drugim zajednicama. Dokument iz Lime, ipak, na svoj način ističe praksu rane Crkve te naglašava povezanost službe i euharistije, ređenja i bogoslužja,⁴⁵ što se čini dobrim korakom u dobrom smjeru.

Eucharistie und das Amt, u: *Una sancta*, 50 (1995.), br. 2, str. 166–176., ovdje 169. Za luterane i katolike mogući je put približavanja povratak na izvore. U tom duhu korisno je podsjetiti da je već Augustin isticao kako je euharistija kao vidljiva žrtva sakrament milosti. Ovim je veliki teolog u euharistiji spajao simbolično i realno, te stvorio svoj skovani pojam *realnog simbola*, koji je prema njemu realni znak tijela i krvi, dakle ne samo žrtva Krista, nego i njegova mističnoga tijela, tj. Crkve. U pitanju odnosa simbolizma i realizma postojale su između katolika i protestanata krajnje suprotstavljene interpretacije Augustina. Gerken objašnjava da kod Augustina ono njegovo *simboličko* ne mora biti u suprotnosti s onim *realnim*. Prema njemu Augustin razlikuje *sliku i stvarnost*, ali ih tako snažno povezuje da je za njega euharistija *realni simbol*, vidljiva žrtva nevidljive sakramentalne milosti. Usp. Augustin GERKEN, *Theologie zur Eucharistie*, München, 1973., str. 91. Također za Ambrozija euharistija je neodvojiva od križa (muke i uskrsnuća), jer navješćuje smrt Gospodnju i tako postaje *otkupiteljska* žrtva. Usp. Benedetto TESTA, *Sakramenti Crkve*, str. 151–142.

⁴³ Usp. Drugi vatikanski sabor, *Unitatis redintergratio* (UR), br. 22.

⁴⁴ Više o problemu ređenja žena vidi Dušan MORO, *Dokumenti katoličke crkve o ekumenskom problemu ređenja žena i njihova teološko-ekumenska analiza*, u: *Služba Božja*, 52 (2012.), br. 3, str. 376–403. Autor donosi hvale vrijedan popis tematske literature o tom pitanju: usp. str. 400–403.

⁴⁵ Usp. H. MEYER – H. J. URBAN – L. VISCHER, *Dokumente wachsender Übereinstimmung*, I., str. 545–585. Posebno vidi str. 568–573.

Katolički je i pravoslavni stav i danas da valjanu euharistiju mogu slaviti samo biskupi i od njih ovlaštenu i valjano zaređeni svećenici, kako je jasno izlagao već Ignacije Antiohijski (oko 110. god.).⁴⁶ Prema ranokršćanskoj predaji očito je da je služba nerazdvojno povezana sa slavljenjem euharistije. Skolastika je jasno iskristalizirala da je za valjanost euharistije nužna materija kruha i vina s ispravnom formom, te nakanom Crkve koju izražava slavitelj.⁴⁷ Prema Courthu, koji se oslanja na tvrdnju Mannsa, Luther je također branio službu kao nenadomjestivu u slavljenju euharistije. On je 1532. god. savjetovao nekima iz Augsburga da je bolje da se odreknu primanja euharistije, nego da ju prihvate po Zwinglijevu shvaćanju službe. Ako nema prave službe, onda je vjernicima preporučivao duhovnu pričest.⁴⁸

Većina protestantskih teologa danas još zastupa mišljenje da samo sveto krštenje može i treba biti temelj svake sakramentalne službe,⁴⁹ pa onda i euharistije, što pravoslavni i katolici ne mogu prihvatiti. Ipak, treba naglasiti da krsni svećenici i ministrijalni svećenici u Evangeličkoj Crkvi nisu u svemu izjednačeni, što pokazuje njihova praksa službenog uvođenja u službu kao neki oblik ordinacije.⁵⁰ Katolici i pravoslavni izražavaju potrebu da predsjedatelj euharistije bude priznat i od drugih Crkava i crkvenih zajednica, a ne samo od vlastite, što otvara pitanje nje-

⁴⁶ Usp. Ignacije ANTIOHIJSKI, *Epistula ad Philadelfos*, 4. Među rijetkim katoličkim teolozima Hans Küng i Edward Schillebeeckx misle da je „u krajnjoj nuždi“ euharistija moguća po laicima. Ovakvo mišljenje opravdavaju krsnim svećeništvom, snagom apostolstva i „pravom zajednice na euharistiju“ ili „pravom zajednice na svećenika“. Iz toga bi slijedilo da ovlast slavljenja euharistije nije nužno povezana sa svetim redom. Na ovakva mišljenja reagirala je svojevrmeno Kongregacija za nauk vjere instrukcijom *Sacerdotium ministeriale* od 6. kolovoza 1983. god. Imena navedenih teologa izrijekom se ne spominju, ali se ističe da se takva mišljenja ne mogu uskladiti s pravom vjerom i teologijom Crkve. Dakle, nema „koncelebracije vjernika“, kaže se u instrukciji. Usp. Hans KÜNG, *Die Kirche*, Freiburg, 1967., str. 521. Usp. Edward SCHILLEBEECKX, *Das kirchliche Amt*, Düsseldorf, 1981., str. 186–203. Instrukciju usp. *DH, Zbirka*, br. 4720–4723. i 3850.

⁴⁷ Tako naučava papa Inocent III. u okviru teološke borbe s valdenzima u pismu *Eus exemplo* biskupu Tarragone od 18. prosinca 1208. god. Usp. *DH, Zbirka*, br. 794.

⁴⁸ Usp. F. COURTH, *Sakramenti*, str. 330.

⁴⁹ Teologija svetoga krštenja unutar reformatorske teologije nije posve jedinstvena. O kontroverziji svetoga krštenja djece piše Lidija MATOŠEVIĆ, *Rasprava o krštenju između Luthera i anabaptista promatrana u kontekstu srednjovjekovne teologije*, u: *Bogoslovska smotra*, 77 (2007.), br. 1, str. 121–155.

⁵⁰ Usp. *Augsburšku ispovijest iz 1530.*, čl. 5, 7, 8 i 14.

gova sakramentalnog ređenja kao i nova sporna pitanja vezana uz razumijevanje ređeničke službe, ređenje žena, uloge episkopata i primata i sl.

7.4. Štovanje euharistije

Prema katoličkom shvaćanju Krist je prisutan u svakoj posvećenoj čestici, i tijelom i dušom, i čovječstvom i božanstvom. On je trajno prisutan u euharistiji. Kako smo vidjeli prema Lutheru, Krist je prisutan u euharistiji od pretvorbe do konzumacije. Budući da katolici u otajstvu euharistije gledaju Isusovu ostavštinu kao spomen-znak njegove ljubavi po smrti, kao hranu za život, kao lijek protiv grijeha, kao zalog buduće slave, kao vezu jedinstva Krista i Crkve, onda tako shvaćena euharistija zavređuje božansko štovanje (*cultus laetiae*). Za Luthera je pak euharistijsko klanjanje i razne euharistijske pobožnosti idolatrija, a tabernakul neutemeljen, nepotreban i suvišan. Prema katoličkom shvaćanju u njemu se od ranokršćanskih vremena čuva pričest za bolesnike.⁵¹

7.5. Potrebno usuglasivanje terminologije

Takvu potrebu osjetili smo i uočili u osvrtima katolika i pravoslavaca na dokument iz Lime na spomenutim pojmovima recepcije, znaka, službe i sl. Ovdje neka problematika bude proširena na pojam zajedništva, jer se ono također čini ključnim.

Zajedništvo (*communio, koinonia, chaburah* – Dj 2, 42; Gal 2, 9–10) kao pojam nije produkt novije teologije. Već u Pavlovoj teologiji euharistija je od Gospodina dano zajedništvo s Kristom. Ratzinger tumači ovaj pojam kao *most*, koji povezuje apostolski nauk i lomljenje kruha, strukturno zajedništvo i euharistiju, horizontalu i vertikalnu.⁵²

⁵¹ Usp. DH, Zbirka, br. 1656–1657.

⁵² Grčki pojam izvorno znači *drugovi, kolege, društvo, zadruga, zajedničko vlasništvo, zajedničke vrednote*. Hebrejski pojam *chaburah* sadržajno znači obiteljsko zajedništvo a prošireno podrazumijeva tri stupnja: skupinu (društvo) farizeja, onda skupinu rabina, te pashalnu gozbu s najmanje deset osoba, jer se pasha slavila u obiteljima. Dok je grčka filozofija poznavala gozbu s bogovima, dotle *chaburah* s Bogom pozna samo Novi zavjet u osobi Isusa Krista, više: Joseph RATZINGER, *Gledati Probodenoga. Pokušaji duhovne kristologije*, Verbum, Split, 2008., str. 79–89. Vidi također Joseph RATZINGER, *Na putu k Isusu Kristu*, Verbum, Split, 2005., str. 129–135.

Pojam *communio/koinonia* postao je središnji eklezijalni i ekumenski pojam svih Crkava i crkvenih zajednica, ali zbog svoje složenosti dobiva različite i nijansirane naglaske.⁵³ On, prvo, označava zajednicu vjernika u Krista po Duhu Svetome, a drugo, znači zajedništvo Kristovih Crkava u međusobnom jedinstvu. Zajedništvo je interpretacija i kvalifikacija jedinstva Crkve koje je njezina bitna karakteristika, posebno u euharistijskom smislu. Takvo razumijevanje *communio/koinonia* u najvećoj mjeri izražava katoličko-pravoslavno poimanje, koje bi se moglo uz različitost ustrojstva, sažeti kao *communio eucharistica*.⁵⁴

Kao i pojam *percepcije, znaka, službe* tako i pojam *communio/koinonia* iziskuje dodatna usuglasivanja.

UMJESTO ZAKLJUČKA

Kako je teologija o euharistiji, ne podcjenjujući druge aspekte, bila ključan čimbenik teološko-crkvenog udaljavanja u 16. st. u Lutherovo vrijeme i poslije, isto je tako ona danas ključni most približavanja i budućeg zajedništva Crkve o čemu svjedoči dokument iz Lime iz 1982. god., te također kasniji dokument iste komisije: *Prema jednoj zajedničkoj viziji Crkve* iz 2012. god.⁵⁵ Dok su se procesi udaljavanja odvijali velikom brzinom, dotle procesi približavanja napreduju veoma sporo. To nas ne smije obeshrabriti u nadi i zalaganju da se postavljaju duboki eklezijalni temelji

⁵³ Više o tome vidi: Institut za istraživanje – Strassbourg, *Communio/koinonia*, u: *Una sancta*, 46 (1991.), br. 2, str. 157–176. Zajednički protestantski stav jedva je moguć, budući da je isprepleten mnoštvom zajedničkih pogleda i istodobno mnoštvom različitih nijansa. Ipak se zajednički više naglašava nevidljivo jedinstvo Crkve od onoga vidljivoga zajedništva, koje se temelji na jednoj ispovijesti vjere i zajedništva sakramenata u protestantskom shvaćanju, usp. 166–170.

⁵⁴ Usp. Institut za istraživanje – Strassbourg, *Communio/koinonia*, u: *Una sancta*, 46 (1991.), br. 2, str. 172.

⁵⁵ Više o tom dokumentu usp. Ivan MACUT, *Prema zajedničkoj viziji Crkve. Teološko značenje i problematika dokumenta komisije „Vjera i ustrojstvo”*, u: *Crkva u svijetu*, 50 (2015.), br. 1, str. 160–179. Za opći teološki ekumenski razvoj od veoma su velike važnosti dva kasnija dokumenta. Prvo neka bude spomenut dokument Luteranskog saveza i Katoličke Crkve: *Zajednička izjava o opravdanju* od 31. listopada 1999. god., na *webu* (4. 11. 2017.): <http://www.theology.de/religionen/oekumene/evangelischerkatholischerdialog/gemeinsameerklaerung-zurechtfertigungslehre.php>, te dokument Luteransko-katoličke komisije: *Od sukoba do zajedništva* iz 2013. god. koji je pripravnici povodom obilježavanja velikog jubileja reformacije, na *webu* (4. 11. 2017.): http://www.vatican.va/roman_curia/pontifical_councils/chrstuni/lutheran-fed-docs/rc_pc_chrstuni_doc_2013_dal-confitto-alla-comunione_en.html

budućeg euharistijskog zajedništva. Do euharistijskog zajedništva, dakle do punoga crkvenog jedinstva, poštujući opravdane teološke različite interpretacije, vodi samo jedinstvo u istoj vjeri, koje se pokazuje u jedinstvu sakramenata i službe, a ne bezuvjetno u istim formulacijama. Upravo o tome govori dokument iz Lime, koji svjedoči određeno teološko suglasje, a također i očitu potrebu daljnjeg usuglasivanja, kako bi se prevladale postojeće teološke nesuglasice. Treba pomiriti teološku prošlost kako bismo imali zajedničku budućnost.

NON-CONSENSUS ON THE EUCHARIST

Martin Luther and Document from Lima (1982) - View from Catholic, Orthodox, and Commission Perspective in the Light of Today's Eucharistic Discussions

Summary

In the spirit of the Bible Preacher, historical theology in all directions knows the time of departing and the time of approaching. Here the Great Reformation Jubilee is used as a suitable opportunity to show both specified theological directions in the example of the Eucharist. This paper starts from the process of departing caused primarily by Luther's attitudes to the Eucharist, though they existed in other theological areas as well. Nearly 500 years later, in the second central part of this paper, there is a positive process of theological approaching, especially to the Eucharistic issues, with a special view and review of a document from Lima from 1982 and Rome's response of the Secretariat for Promoting Christian Unity, in which the current Eucharistic consensus and the remaining disagreements have been explored.

Keywords: Reformation; Eucharist; document from Lima (BEM); the Secretariat's response; ecumenical convergence.